

Lifelong Learning
Учене през целия живот

ПРОГРАМА „МУЗЕЙНО ПРИКЛЮЧЕНИЕ“ В НАЦИОНАЛНИЯ ИСТОРИЧЕСКИ МУЗЕЙ (за посетители със специални образователни потребности)

Стоянка Янакиева

Национален исторически музей – София

Резюме. Националният исторически музей е научна, културно-просветна и образователна институция, която от самото си създаване се утвърждава като съкровищница, пазител и популяризатор на богатото ни културно-историческо наследство.

За да откликне на промените в обществото, в очакванията и нагласите на публиките и новите тенденции в музеологията, екип от музейни служители на НИМ разработи платформата „Музейно приключение“. Основният принцип, върху който се гради, е „Учене чрез преживяване“. Образователните цели се постигат чрез атрактивно, неформално обучение, като се създават условия за възникване на положителни емоции, а чрез тях познанието се превръща в трайно знание.

Keywords: museum adventure, learning through experience, interactive dis-course, special educational needs

Националният исторически музей е научна, културно-просветна и образователна институция, която от самото си създаване се утвърждава като съкровищница, пазител и популяризатор на богатото ни културно-историческо наследство. През изминалите години се превръща в средище за общуване с историята, културата и изкуството, в зона на социални контакти и важен фактор в българското общество за запазване на българската идентичност в условията на ускорената глобализация. Би могло да се приеме, че музеят е „капсула на историческото време“, но самият музей постоянно се променя, развива, обновява съобразно промените в съвременното общество.

Навлизането на информационните технологии (с различни темпове и успех във всички сфери на българското общество), които предоставят бърз достъп до информация и създаване на социални мрежи във виртуалната реалност, води до промяна в очакванията, нагласите и характеристиките на публиките. Маркетинговото проучване от 2012 г.¹⁾ показва, че 69,4% от анкетираните ученици от 15 столични училища са за обособяване на работилници, в които

Фигура 1

могат да се изработват копия на експонати и да се извършват интерактивни дейности. Съвременният посетител не желае да бъде пасивен наблюдател и слушател, а иска да бъде активен участник в събитията, в историята, да я докосне и съпреживее. Отчитайки тези промени, новата музеология измества ударението върху социалното призвание на музея и неговия интердисциплинарен характер, но не забравя и образователната му функция. С тази цел се организират изложби с интерактивни елементи, разработват се интерактивни кътове и нови сценографски решения на музейното пространство, които улесняват реализацията на музейните образователни програми, насочени предимно към детската и ученическата аудитория.²⁾

За да откликне на промените в обществото, в очакванията и нагласите на публиките и новите тенденции в музеологията, екип от музейни служители разработи платформата „Музейно приключение“ (фиг. 1). Тя включва различни музейни дейности и модули, обособени в две части: културно-историческа и природонаучна. Дейностите са разнообразни – изложби, презентации на книги и срещи с автори, празници, семинари, чиято цел е да се активира ролята на посетителите, да бъдат мотивирани да изразяват своите преживявания с помощта на музейните експонати, със средствата на музикални, танцови и сценографски изпълнения и така със смяната на перспективата³⁾ музеят да стане привлекателно място и за хора, които не посещават музеи. Модулите „В. Левски“, „Цвят и образ в старото школо“, „Средновековни истории“, „Глината в моите ръце“, „Млади еколози“ и др. дават възможност на децата под формата на игра, влизайки в роли на исторически герои, на откривате-

Фигура 2

ли, на чираци и майстори, еколози да се запознаят с културата, историята, изкуството и природата по атрактивен и неформален начин.

Основният принцип, върху който се гради, е „Учене чрез преживяване“. Образователните цели се постигат чрез атрактивно, неформално обучение, като се създават условия за възникване на положителни емоции, а чрез тях познанието се превръща в трайно знание, защото „фактите се забравят, но преживяванията остават“.⁴⁾ Програмата съдейства на публиката да направи първите си стъпки в познанието за културно-историческото наследство по креативен, нетрадиционен и иновативен начин, при който се развиват умения за общуване, за работа в екип, усещане на собствената значимост и принадлежност към групата. Стимулират се всички сетива и ученето става забавно, развива се интересът към историята и музейните дейности. Образователният процес е ненаатрапчив, придружен с разнообразни дейности (спортни и ролеви игри, логически задачи, драматизации, „изпитания“), провокиращи желанието да открият историята, да се потопят в нея и да я съпреживеят. Чрез музейната експозиция, временни изложби и интерактивни пространства и използвайки интерактивната беседа, която се базира на диалога и е придружена с различни игри („Търси, намери...“⁵⁾ „Обърни и разкажи“⁵⁾ „Широко затворени/отворени очи“⁶⁾ и др.), драматизации („Клетва на комитетски дейци“, „Апостолът в премеждие“, „Заветът на Кубрат“⁶⁾) се реализират модулите от първата част на програмата.

Създаването на Детски музейно-образователен център⁷⁾ в НИМ с ателиета „Грънчарство“ (фиг. 2), „Работилница за сапуни“ (фиг. 3) и „Плъсти“ (фиг. 4)

Фигура 3

дава възможност за разработване на модули, чрез които се развиват творческите заложби, умения и сръчности в духа на българските традиции. Занятията се водят от майстори⁸⁾, подпомагани от „калфи“ – служители на музея с опит и умения да работят с по-малки и по-големи деца, които са в ролята на чираци. Заниманията в ателиетата на Детския център се провеждат всяка събота и неделя⁹⁾ и са подходящи за различни групи посетители – деца и ученици (предимно от основни училища, но се включват и от по-горните класове), (не)посетителите – деца, младежи със СОП и посетители с допълнителни потребности, деца и младежи в риск, групи от малцинствата, от имигрантските общности и др. Дейностите в ателиетата намаляват стреса, агресията и са особено полезни за деца с девиантно поведение. МКБППМН¹⁰⁾ към район „Младост“ по съвместна инициатива с НИМ организира посещение на група от 19 деца в музея и ДЦ – лято 2013 г. Това ново за тях преживяване стимулира уменията им за работа в екип и комуникация, за ограничаване на конфликтните ситуации и поражда желание за повторно преживяване, но в качеството на доброволци към Детския център.

Изградената детска площадка с елементи от естествени материали и модули за игри и обучение, адаптирани за деца със специални образователни потребности, е коледен подарък от сдружение „Азбукари“.¹¹⁾ В неформалната среда на музея и парковото пространство с новата детска площадка малките и по-големи посетители се запознават с природата и нейното биоразнообразие, развиват се навиците за нейното опазване, обучават се да преодоляват препят-

Фигура 4

ствия, конфликти и противоречия. Паркът е подходящо място за реализация на модулите „Забавна метеорология“, „Биоигри“⁽¹²⁾ от природонаучната част на „приключението“. С игрите на открито се усилва връзката с природата, създават се здравословни навици.

Платформата „Музейно приключение“ действа като целогодишна интердисциплинарна и мултифункционална образователна програма с възможности за надграждане. Тя включва модули за най-значимите национални празници и български герои, събития, обичаи и традиции. Празниците „Че се е пролет пукнала“, „Бягайте змии и гущери“ (фиг. 5), „В очакване на Коледа“ и др. дават възможност на посетителите не само да участват във възстановки на празнични ритуали и обреди, а и да изявят артистичните си способности. Тогава музеят се превръща в сцена, на която танцьори и певци от читалищни и училищни школи разгръщат талантите си. При организирането на подобни тържества (и не само тогава) се осъществява връзката между различните културни и образователни институции.

Програмата „Музейно приключение“, със своята идея да превърне ученето в забавление (education + entertainment = edutainment)⁽¹³⁾ и приятно преживяване, е подходяща за различни групи посетители, тъй като всеки модул, всяка беседа и всяко музейно събитие могат да бъдат адаптирани съобразно учебната програма и възрастовите, етнически, религиозни и физико-психологически особености на посетителите, както и с техните интереси, интелект и възможности. Инициативата „Нощ на музеите“ на 17 май 2014 г. даде възможност на посетителите не само да разгледат музейната експозиция, да работят в ателиетата на Детския център,

Фигура 5

но и да се срещнат различни поколения. В Пленарна зала, в която на 10. 11. 1989 г. е свален Т. Живков и е поставено началото на „Новото време“, на фона на изложбата с униформи на чавдарчета и пионери от социалистическата епоха посетителите разказват своите истории на тема „Аз живях по времето на социализма“. Ролите са разменени. Посетителите имат думата, могат да дискутират, да изкажат мнението си по предварително зададени въпроси, изписани на флипчарти. Така публиката от пасивен зрител и слушател се превръща в активен участник, съпреживява историята, а музеят осъществява своите социални, образователни и възпитателни функции, без да се натрапва дидактически.

Одобрението на НИМ за партньор в международен проект „Еurovision. Музеи, представящи Европа“ (ЕМПЕ/ЕМЕЕ)¹⁴⁾ по европейската програма „Култура“ е признание за усилията на екипа от музейни специалисти, разработили „приключението“. Проектът е с четиригодишна продължителност и се реализира от интердисциплинарен научен екип, занимаващ се с проблемите на музеологията и специалисти от големи европейски музеи: Университет Аугсбург (гр. Аугсбург); Университет Paris-Est Creteli (Париж), Университет Degli Studi Roma Tre (Рим), Национален исторически музей на Лисабон, Национален музей за съвременна история в Любляна, Национален исторически музей (София), както и Ателие „Брюкнер“ (Щутгарт) и Творчески художествен колектив „Монохром“, (Виена). Основната идея на проекта е музеите да стават все по-достъпни, експонатите в тях да бъдат представяни не само в регионален и национален, но и в европейски контекст, а участието на публиката в цялостния процес да бъде по-активно. Той развива и креативни подходи за привличане на публиката и се опитва да спечели по-голям брой хора, които по принцип не посещават музеи, чрез заинтригуване и активизиране на посетителя. Тази про-

Фигура 6.

ектна програма дава възможност за привличане на посетители със специфични и допълнителни потребности, т. е. (не)посетители, които остават извън кръга на основния поток.¹⁵⁾ „Достъпността има за цел да гарантира възможност на всеки – независимо от социален или етнически произход, образование или възраст, езикова или професионална нагласа – да посети, оцени, преживее и ползва културното наследство по свой собствен уникален начин. Вместо да се отделят априори хората с увреждания в отделна група, техните потребности следва да се възприемат като част от цялостната политика за разнообразни възможности за разбиране на мястото. А достъпността до културното наследство – като осигуряване на оптимален набор от възможности, без да се правят компромиси с ценностните му характеристики“.¹⁶⁾ За тази цел бе адаптиран модулът „За първи път в музея“, който има за цел да запознае посетителя с музея като институция и съкровищница чрез интерактивна беседа и занимания в ателиетата на Детския център. Известно е, че успешната реализация се дължи на добра предварителна подготовка, квалифицирани кадри и взаимодействие между служители от всички нива и външни партньори. В тази връзка е разработен план за провеждане на обучения на персонала и самия модул.

На проведената работна среща с част от музейните служители, които имат опит в работата с посетители със СОП, са очертани насоките и очакванията от обучението, а на семинара – 3 – 4 април 2014 г., на тема „Образователни програми и инициативи на музеите – включване на посетители с допълнителни потребности и деца и ученици със специални образователни потребности“ в рамките на проекта ЕМПЕ/ЕМЕЕ с участието на колеги от музеи в София и страната се обменят добри практики, споделят се мнения,

Фигура 7.

впечатления и се работи за преодоляване на проблемите в тази насока. Въз основа на проведените работни срещи-семинари е проведен вторият практически семинар¹⁷⁾ за повишаване на квалификацията на музейни служители, пряко ангажирани с комуникацията с публиките. В резултат са повишени и разширени техните компетенции за работа с деца с поведенчески трудности, с когнитивни затруднения, с дислексия и аутизъм, с множество увреждания и е изработен образец за индивидуална/групова заявка, както и предварителен план за провеждане на адаптираната интерактивна беседа „За първи път в музея“ с работа в Детския център.

В плана за предварителна подготовка се предвижда осигуряване на материали, улесняващи възприятията на посетителите със СОП – брошури със схеми на музея, картинки за насочване на внимание, фенерче-лазер, ръкавици, предмети „копия“ и оригинални копия на съдове¹⁸⁾ от експозицията, заготовки за изработване на медальони-знаци в ателието на Детския център, както и анкети за обратна връзка. Набелязани са етапите на реализацията и необходимото време за това, обемът, ходовата линия и са маркирани експонати-акценти за представяне във всяка зала. В контакти с уредници, пазители, охрана и ръководител на отдел „Пространствено и художествено оформление“ са набелязани подходящите за докосване открити експонати в експозицията.

Заявки за посещение правят асоциация „И нас ни има“ за младежи с множество увреждания и 5. ОУ с ресурсен учител, които се включват в мрежата от партньори по проекта ЕМПЕ. Модулът „За първи път в музея“²⁰⁾ преминава, както и останалите модули, през въстъпителен етап на взаимно предста-

Фигура 8

вяне, опознаване, уточняване на допълнителните потребности, инструктаж за поведение в музея и поставяне на целта (фиг. 6). През следващия етап се поднася основната информация с представяне на акцентите на експозицията по зали с възможности за докосване, „работа с копия“ на съдове, накити и снимки на определени места (фиг. 7, 8). Разчита се на диалога, чрез който се осъществява обратната връзка и се извършва преходът към Детския център. В ателието „Грънчарство“, след представяне¹⁹ на майстора, калфите, помощника и „чираците“, се пристъпва към изработване на медальони-пропуски от глина и се сътворяват „живи картини“ от Българското средновековие с участието на младежите от асоциацията. В заключителния етап се попълват анкети от водещите на групите. Резултатите от обратната връзка показват, че тези групи (не)посетители със специални образователни потребности са щастливи от посещението си в НИМ. За младежите от асоциацията и учениците от 5. ОУ това посещение се е превърнало в незабравимо преживяване, забавление и приключение, което биха искали да изживеят отново (фиг. 9). Експериментът с адаптирания модул „За първи път в музея“ за посетители със СОП доказва, че „приключението“ е приложимо за (не)посетители.

Успешната реализация на различните дейности, инициирани по платформата „Музейно приключение“, се дължи на взаимодействието между отдели и музейни служители на всички нива по вертикала и хоризонтала на музейната структура, както и на широката мрежа от партньорства²⁰⁾ с различни културни и образователни институции, асоциации, сдружения, фондации и др., на професионализма на музейните служители и повишаването на техните компетенции. Необходимо е разработване на система за мотивация, както

Фигура 9

и попълнение от млади хора със свежи идеи и желание за работа. В НИМ се обучават стажанти от СУ, НБУ, НХА, УНИБИТ, българи стажанти от Германия, Англия, стажанти от Италия, но за кратко. Музеят има сключен договор от началото на учебната 2013/2014 г. със СУ „Кл. Охридски“ за провеждане на професионално практическо обучение на студентите от специалност „Неформално образование“, тъй като музеите, наред с читалищата, „се утвърждават като центрове за неформално обучение“.²¹⁾ Не по-малко важно условие за успешни музейни дейности по програмата „Музейно приключение“ е работата по европейски проекти, какъвто е проектът „Евровизия. Музеи, представящи Европа“, който разработва новаторска идея за музеите, изтъкваща европейския потенциал в националните и регионалните граници.

Музейната институция се разглежда като място, където гражданите могат активно да обменят идеи и интереси, а посетителите да изпълняват активна роля, като се осъществява интеграция на музиката, танца и сценографията. А такъв е духът на „Музейно приключение“.

Националният исторически музей е фокус на история, култура, изкуство и „приключение“.

БЕЛЕЖКИ

1. „Маркетингово проучване и оценка на взаимодействието музей – училище и младите потребители“ 2012 г., С. „НИМ. Резултати от анкети: 78,3% са за нови експозиции; 73% са за 3D анимации; 69,4% са за работилници, в които да изработват копия-сувенири на експонати и интерактивни дейности.
2. По проектите CANEPAL „Култура и природа: наследството на овцата и пастирството“ в рамките на програма „Култура“ на ЕК, „Приказки за тъкането“, подпомогнат от НФ „Култура“ за деца с увреден слух от ССУ „Проф. д-р Денчо Дечев“, „The European capitals by means of children’s art – Европейски столици, пресъздадени чрез детското изкуство“ по програма „Учене през целия живот“ се реализират интерактивни пространства и ателиета.
3. Смяна на перспектива – метод с три компонента по европейския проект ЕМПЕ: Нова интерпретация на обектите; СНП между музейни експерти и посетители; СНП в процеса на международно сътрудничество.
4. Янева, М., С. „Музейно приключение или учене чрез преживяване“, Сборник доклади от I национална конференция „Иновации при интегриране на формалното и неформалното образование за развитие на талантите и способностите“, 2013, С. с. 128.
5. По идея на Р. Проданова, НИМ, отдел „ВО“, сектор „Екскурзоводи“.
6. По идея на Ст. Янакиева, НИМ, отдел „ВО“, сектор „Екскурзоводи“.
7. Детският музейно-образователен център е създаден на християнския празник Благовещение 2013 по идея на: М. Янева, Ст. Стефанов, Ж. Михайлова, Р. Проданова, Ст. Янакиева, Т. Стойкова, В. Петрова, П. Стефанов, М. Нанкова, В. Керелезова, И. Микешова, К. Фудулска и осъществен със съдействието на: ФПББ, фондация „Америка за България“, рекламна агенция „Saatchi&Saatchi“, Ек. Симеонова, Ю. Константинова, Б. Баева, А. Прокопиева, Р. Власев, Ф. Филипов, Д. Кирилов. Дарители: Министерство на културата, ТЕХЕМ Сървисис ЕООД, НЕСТЛЕ България АД, ЕТ „ЕМ – Е Митев“, 163 ОУ „Черноризец Храбър“ – София, ОПЕНКОД СИСТЕМС ООД, Велев Инвест ООД, Интеродит ЕООД, БС Травел ООД, Л. Софтева и Б. Тонински, Н. Младенова, Лидия турс ООД, Ехнатон ООД, Радми 96 ООД, Ст. Петков, ФТС България ООД.
8. М. Недкова – ателие „Плъсти“, М. Миронов – работилница за сапуни, И. Чулев – ателие „Грънчарство“.
9. Занимания в ателиетата са възможни и в делнични дни след предварителна заявка – 2 седмици преди посещението.

10. Местна комисия за борба срещу противообществените прояви на малолетни и непълнолетни към район „Младост“ работи по програма съвместно с НИМ. Автори на програмата са Д. Добрева, консултант-психолог към МКБППМН и С. Цакина, секретар на МКБППМН.
11. НИМ се включва в инициативата „Вярвам в теб“ на сдружение „Азбукари“, настоящ партньор по ЕМПЕ. <http://www.azbukari.net/>
12. „Биоигри“ ЕООД работи по модула „Природа“ към ДЦ – НИМ за летния лагер 2014 г.
13. Керелезова, В., Бонева, Л., Известия на НИМ, т. XXI, В. Т. 2009 г., с. 151.
14. <http://www.museums-exhibiting-europe.de/>
15. Представянето се базира изцяло на теоретическите постановки, залегнали в ЕМПЕ/ЕМЕЕ – Eurovision Museums Exhibiting Europe.
16. Публикуваното мнение е на нашия консултант Анна Янина от „Алтер Консулт“ след проведената на 3 и 4 април 2014 г. в НИМ работна среща-семинар за обмяна на добри практики на тема „Образователните програми и инициативи на музеите – включване на посетители с допълнителни потребности и деца и ученици със специални образователни потребности“ в рамките на проекта ЕМПЕ, на която присъстваха и колеги от музеи в София и страната.
17. През 2007 г. е проведен първият семинар за повишаване на квалификацията на музейни служители при работа с посетители със зрителни, слухови и физически увреждания, с водещ А. Янина.
18. Подготовката на модула „За първи път в музея“ има съдействието на ръководството на НИМ, на ръководител отдел ЦЛРК, С. Цанева, които осигуриха оригинални копия – 2 бр., на ритони от Панагюрското съкровище. Ст. Янакиева – реализатор на модула, изказва благодарност за подкрепата на А. Янина по време на подготовката и осъществяването на модула.
19. Благодарности на майстора грънчар И. Чулев, на „калфите“ Л. Миланова и М. Стойкова – музейни служители от ДЦ – НИМ, на помощника стажант Н. Сталев от СУ, специалност „Неформално образование“ за съдействието.
20. До момента партньори на НИМ по проекта ЕМПЕ/ЕМЕЕ са: Регионален инспекторат по образованието – София-град; Столична община, район „Младост“, СОУ за деца с нарушено зрение „Луи Брайл“, ССУ с ДГ за деца с увреден слух „Проф. д-р Дечо Денев“, „Алтер Консулт“ ООД; Национален военноисторически музей; Национален музей „Земята и хората“; Национален природонаучен музей – БАН; Регионален археологически музей – Пловдив; Регионален исторически музей – Стара Загора; Регионален исторически музей – Пазарджик; Регионален археологически музей – Търговище; Регионален исторически музей – Габрово; Регионален исторически музей – Русе; Регионален исторически музей „Стою Шишков“ – Смолян; Регионален исторически музей – Кюстендил; Ар-

хеологически музей – Велики Преслав; Художествена галерия „Христо Цокев“ – Габрово; А. Р. И. З. – 7; Сдружение Б. И. Т. И. Е. ; СУ „Кл. Охридски“; НБУ; сдружение „Евтерпани“; сдружение „Азбукари“ и фирма „Биоигри“ ЕООД.

21. Национална стратегия за учене през целия живот.

ЛИТЕРАТУРА

- Вълчев, А. (2004). Музеите и предизвикателствата на XXI век. *Известия на НИМ*. Т. т. XIV, с. 384 – 396.
- Цекова, Е. (2004). Републикански научно-методически център по музейзнание – НИМ. *Известия на НИМ*. Т. т. XIV, с. 397 – 401.
- Бонева, Л. (2004). Може ли да бъде уловено ефимерното в живота на музея? *Известия на НИМ*. Т. т. XIV, с. 402 – 426.
- Данова, Д., Чалъкова, А. (2004.). Образователна лятна школа в НИМ. *Известия на НИМ*. Т. т. XIV, с. 427 – 432.
- Бонева, Л. (2004). Интерпретацията на музейните обекти в изложбата „И отново се роди България...“. *Известия на НИМ*. В. Т. т. XIV, с. 433 – 446.
- Цекова, Е. (2004). За някои фактори, определящи съвременната практика в българските музеи“. *Известия на НИМ*. В. Т. т. XIV, с. 451– 457.
- Мишкова, И. (2009). Музеи, посетители и образование – добри практики и решения“. *Известия на НИМ*. В. Т., т. XXI, с. 140 – 150.
- Керелезова, В., Бонева, Л. (2009). Обучение и забавление в музея. *Известия на НИМ*. В. Т., т. XXI, с. 151– 200.
- Проданова, Р. (2014). Преход към новия музей. *Известия на НИМ*. С., т. XXV, с. 327 – 337.
- Янева, М. (2014). НИМ – между София, Велико Търново и Скопие. *Известия на НИМ*. С., т. XXV, с. 339 – 342.
- Янакиева, Т. (2014). Кралски музей на Онтарио – интерактивно пространство и програма. *Известия на НИМ*. С., т. XXV, с. 343 – 351.

**MUSEUM ADVENTURE PROGRAM
OF THE NATIONAL HISTORICAL MUSEUM, BULGARIA
(FOR VISITORS WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS)**

Abstract. The Bulgarian National Historical Museum is a scientific, cultural and educational institution that has been established as a treasury, keeper and promoter of our rich cultural and historical heritage. In order to respond to the changes in society, a team of museum employees has developed the program “Museum adventure”. The basic principal is “learning through experience”. The educational goals are achieved through attractive and informal education, that creates positive emotions and turn the learning into lasting knowledge.

✉ **Mrs. Stoyanka Yanakieva**
National Historical Museum
Sofia, Bulgaria
E-mail: tanyan1960@abv. bg

Продължение на тематичния брой на сп. „Педагогика“, посветен на неформалното образование, четете в следващата книжка.